

СТАНОВИЩЕ

От: доц. д-р Димитър Георгиев Златинов, Институт за икономически изследвания при Българската академия на науките

Относно: Дисертационен труд за присъждане на научната степен „доктор на науките“ по професионално направление 3.8 Икономика

Автор на дисертационния труд: проф. д-р Виктор Иванов Йоцов

Тема на дисертационния труд: „Между ефективността и справедливостта: оценка на ефектите от плоския данък в страните от Централна и Източна Европа“

Основание за представяне на становището: Заповед №124/27.02.2026 г. на Директора на Института за икономически изследвания при Българската академия на науките за участие в състава на научното жури по процедурата за защита на дисертационния труд за научната степен „доктор на науките“

1. Информация за дисертанта

Проф. д-р Виктор Йоцов е утвърден български изследовател с дългогодишен академичен, експертен и преподавателски опит в областта на макроикономиката, публичните финанси, паричната теория, финансовите кризи и икономическата политика. Той придобива образователната и научна степен „доктор по икономика“ в Института за икономически изследвания при Българската академия на науките с дисертация върху моделирането и прогнозирането на икономическите процеси в условията на преход. Базовото му висше образование е магистър по икономика от УНСС. Професионалната му подготовка е допълнена от специализации в Международния валутен фонд, Банката на Англия, Научния център към Швейцарската национална банка, Обединения Виенски институт към Световната банка и МВФ и други международни институции.

Професионалната биография на автора показва последователност и висока степен на съответствие с тематиката на представения труд. Той е професор в Стопанския факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, бил е доцент в УНСС, професор в секция „Макроикономика“ на Института за икономически изследвания при Българската академия на науките, директор на Института по икономика и политики към УНСС (2015–2018), представител на България в Международния валутен фонд (2003–2010) и и.д. главен икономист на БНБ. Академичният и практическият му опит дава особено добра позиция за анализ на сложни данъчни и макрофискални процеси, каквито са предмет на настоящата дисертация.

Наред с вече изложеното проф. Йоцов има трайна преподавателска и изследователска активност, участие в национални и международни научни проекти, както и значителна публикационна активност в области, пряко свързани с фискалната политика, неравенството, финансовата стабилност, външните инвестиции и европейската икономическа интеграция. Това създава убедителна професионална основа за разработването на дисертационен труд за научната степен „доктор на науките“.

2. Обща характеристика и актуалност на представения дисертационен труд

Дисертационният труд е в обем 301 страници и е структуриран в увод, седем глави, библиография и пет приложения. Авторефератът е в обем 40 страници. Дисертацията изследва възхода, приложението и последиците от плоския данък в страните от Централна и Източна Европа, като съчетава теоретичен, историко-институционален, сравнителен и иконометричен анализ, а в отделна глава поставя специален фокус върху България.

Актуалността на темата не буди съмнение. Проблемът за ефектите от плоския данък продължава да бъде сред най-спорните въпроси в политическата икономия на прехода, в теорията на оптималното данъчно облагане и в практиката на фискалната политика. Дискусията има особена острота в страните от Централна и Източна Европа, в които през последните десетилетия бяха проведени данъчни реформи под влияние на конкуриращи се цели – икономически растеж, инвестиционна привлекателност, административна простота, фискална устойчивост и социална справедливост. Темата е значима и за България предвид продължаващото му разглеждане едновременно като икономически, социален и политически въпрос.

Представеният труд има структура и съдържание, което отговаря на изискванията към дисертация за научната степен „доктор на науките“. Налице е мащабно, самостоятелно и концептуално завършено изследване с ясно очертана логика. Изложението преминава последователно от теоретичните основи и литературния преглед, през историко-институционалната еволюция на плоския данък в страните от Централна и Източна Европа към данните, методологията и емпиричните оценки с акцент върху препоръки към икономическата политика.

3. Съдържание на представения дисертационен труд

Уводът изпълнява необходимите функции на въвеждаща част към едно мащабно научно изследване. В него е формулирана актуалността на темата, икономическият контекст на постсоциалистическата трансформация, четири изследователски въпроса, четири основни хипотези, както и общата методология на изследването. Положително оценявам стремежа още в началото да се изведе връзката между теоретичния дебат, сравнителния регионален анализ и българския опит. Считаю обаче, че трудът би спечелил, ако още във въведението се направи по-рязко разграничение между „плосък данък“ като политически и публицистично натоварено понятие, „пропорционален подоходен данък“ като формален институционален режим и реалната прогресивност на данъчната система след отчитане на необлагаем минимум, данъчни кредити и взаимодействие със социалноосигурителните вноски.

В Глава I авторът разглежда теоретичните основи на данъчната политика и съпоставя прогресивното и пропорционалното облагане, като ситуира изследването в по-широкия дебат за ефективността, неутралността, платежоспособността и преразпределителната функция на данъците. Положително впечатление прави задълбоченото познаване на класическите и съвременните теоретични източници, както и опитът да се свърже чисто данъчната проблематика с политическата икономия на прехода. Литературният преглед е богат и показва висока информираност. На отделни

места обаче аргументите за конфликта между ефективност и справедливост се повтарят в близка формулировка.

Глава II е посветена на развитието на идеята за пропорционалния данък в Централна и Източна Европа. Тук авторът предлага полезна хронология, класифицира подпериодите на възход, разпространение и частично отстъпление на реформата и развива сравнителен анализ по държави. Това е силна част от труда, защото показва, че плоският данък не е просто техническа данъчна мярка, а институционален и политически феномен, свързан с различни идеи и очаквания, с международни влияния и с местни фискални ограничения. Считаю, че именно тук се вижда един от важните теоретични приноси на дисертацията – опитът да се осмисли данъчната промяна като част от по-широката политическа икономия на постсоциалистическия преход.

В Глава III се представят данните, изследователската стратегия и използваните иконометрични методи. Авторът работи с модел от данни за 11 държави от Централна и Източна Европа за периода 1995–2024 г., като използва панелни модели с различни характеристики и възможности. Методологическата подготовка на автора е на много високо равнище и в съответствие със съвременните стандарти за емпирични изследвания в икономиката. Положително оценявам обстоятелството, че ограниченията на идентификацията, данните и интерпретацията са изрично коментирани. Заедно с това смятам, че в тази глава е възможно по-ясно да се разгърне дискусиата за операционализацията на променливата „плосък данък“ и за това доколко бинарното кодиране улавя реалните разлики в сложността и прогресивността на националните данъчни системи.

В Глава IV се съдържа същинският панелен емпиричен анализ на икономическите и социалните последици от въвеждането на пропорционалния данък в страните от Централна и Източна Европа. Анализират се ефектите върху икономическия растеж, пазара на труда, преките чуждестранни инвестиции, доходното неравенство, публичния дълг и автоматичните фискални стабилизатори. Тази глава е сред най-силните части на дисертацията. Авторът не се ограничава до една зависима променлива и до един показател за успех на реформата, а разглежда политиката многомерно. От представения анализ се откроява важният извод, че плоският данък не може да бъде разглеждан като универсален двигател на растежа. Анализът показва по-скоро ограничени и контекстуално зависими ефекти върху растежа и инвестициите, липса на убедителни положителни ефекти върху трудовото предлагане и данъчната дисциплина, по-ясни и устойчиви ефекти върху неравенството и отслабване на автоматичните стабилизатори. Въпреки че тази част е сериозен принос на изследването, необходимо е да се следва по-висока предпазливост при формулирането на силни причинно-следствени изводи, тъй като разглежданият период съвпада и с други значими процеси – присъединяване към ЕС, световната финансова и икономическа криза от 2007–2008 г., пандемични шокове от COVID–19, промени в институционалната среда и външната конюнктура.

Глава V е посветена на българския опит с плоския данък. Именно тук личи най-силно аналитичната самостоятелност на автора. Чрез подходящи статистически методи проф. Йоцов изгражда траекторията за България и оценява ефектите на реформата след 2008 г. Тази глава има значителна практическа стойност, защото извежда дисертацията

отвъд сравнителния академичен анализ и я насочва към българския дебат по данъчната политика. Особено ценя това, че авторът не предлага еднопосочен и идеологически удобен отговор, а показва реален компромис между умерени ползи по отношение на икономическия растеж и съществени разпределителни и фискални разходи. Тъкмо тази нееднозначност прави анализа научно по-убедителен. Заедно с това считам, че изборът на извадка от променливи в модела би могъл да се аргументира още по-детайлно, а широките диапазони в част от количествените оценки, особено за загубените приходи, изискват по-ясно контекстуализиране.

В Глава VI авторът обсъжда резултатите в по-широк теоретичен и политически контекст. Анализира се икономическият растеж, трудовият пазар, данъчната дисциплина, преките чуждестранни инвестиции, неравенството, както и въпросът защо ефектите в България са умерени и/или хетерогенни. Това е силна интерпретативна глава, която свързва иконометричните резултати с академичната литература и с по-общите дебати за ефективността и справедливостта. Ценен е опитът да се покаже, че оценката на една данъчна реформа не може да се свежда само до темпа на растеж на БВП, а трябва да включва разпределителните ефекти, качеството на публичните услуги, стабилизиращата роля на бюджета и институционалния капацитет на държавата. Част от политическите интерпретации тук обаче отиват една стъпка отвъд непосредствено установимото от емпиричните резултати и биха били още по-убедителни при допълнително фискално моделиране.

В Глава VII се синтезират основните изводи и се формулират препоръки към икономическата политика. Проф. Йоцов заключава, че плоският данък в България се свързва с умерен положителен ефект върху икономическия растеж, но и със значими загуби на данъчни приходи, повишаване на неравенството и отслабване на преразпределителната функция на системата. В заключителната част се предлагат препоръки за възстановяване на прогресивността в подоходното облагане, за въвеждане на необлагаем минимум, за реформи при имуществените данъци и за укрепване на данъчната администрация. Приемам тези препоръки като логически произтичащи от направения анализ, но смятам, че част от тях – напр. параметрите на конкретни данъчни скали или очакваните приходни ефекти – биха спечелили от допълнителни микросимулации и по-подробни фискални разчети.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Дисертационният труд съдържа ясно разпознаваеми научни, методологически и научно-приложни приноси. Приемам посочените от автора приносни моменти, като считам за най-съществени следните.

Трудът предлага цялостна емпирична оценка на ефектите от плоския данък в страните от Централна и Източна Европа върху широк кръг икономически и социални показатели. В това отношение дисертацията надхвърля преобладаващата част от литературата, в която обикновено се акцентира върху ограничен набор от резултати.

Налице е отчетлив методологически принос. Съчетаването на сравнителен историко-институционален анализ с панелни иконометрични модели от различно естество е реализирано убедително и не е самоцелно. Този интегриран подход придава на изследването висока аналитична стойност.

Дисертацията допринася за по-доброто разбиране на компромиса между ефективност и справедливост в данъчната политика. Авторът показва, че плоският данък не е неутрален институционален избор и че оценката му трябва да включва разпределителни ефекти, приходен капацитет и стабилизираща функция, а не само евентуални стимули върху икономическия растеж.

Като принос следва да бъде отбелязан и анализът на автоматичните фискални стабилизатори, който добавя важен механизъм към дискусиата за макрофискалните последици от данъчните режими. Това е особено ценен аспект на труда.

Българският казус има съществена научно-приложна стойност. Анализът за България не е илюстративно приложение, а самостоятелно разработена емпирична част, която дава основа за по-информиран дебат по една от най-чувствителните теми на икономическата политика у нас.

Считам за важно да отбележа, че не всички заявени от автора приноси са равностойни по тежест. Най-убедителни и най-добре защитени са емпиричните и методологическите приноси. Политическите препоръки също имат стойност, но са производни на основните научни резултати и следва да се оценяват в този контекст.

5. Оценка на публикациите и автореферата по дисертацията

По процедурата са представени десет публикации, както и справка за изпълнение на минималните национални изисквания. Сред публикациите се открояват трудове в реферирани и индексирани издания, публикации в рецензирани научни издания и доклади от научни конференции. Тематично те обхващат проблеми на фискалната политика, неравенството, външните инвестиции, финансовата стабилност, европейската интеграция и ефектите от приемането на еврото. Част от публикациите са пряко свързани с проблематиката на дисертацията, а друга част очертават по-широкия изследователски профил, в рамките на който настоящият труд се вписва.

В количествено отношение публикационната активност е достатъчна и убедително надхвърля минималните изисквания. Положително впечатление прави фактът, че наред с публикациите са представени и значителен брой цитирания, както и данни за участие и ръководство на научни проекти и публикувани университетски учебници. Всичко това е в съответствие с профила на кандидат за научната степен „доктор на науките“.

Авторефератът в обем на 40 страници и представя обективно съдържанието на дисертационния труд. В него е отразена актуалността на темата, изследователските въпроси и хипотези, методологическата рамка, структурата на изследването, основните емпирични резултати и заявените приносни моменти.

6. Бележки и препоръки

Направените бележки имат изцяло корективен и препоръчителен характер и по никакъв начин не поставят под съмнение общата висока оценка на дисертационния труд. Тяхната цел е да съдействат за неговото допълнително редакционно и аналитично прецизиране с оглед на бъдещото му публикуване.

Дисертационният труд би спечелил от по-строга и последователно концептуално разграничение между формалния режим на плосък данък и реалната прогресивност на

данъчната система. Това е важно както за теоретичната прецизност, така и за емпиричната операционализация на променливите.

Част от иконометричните резултати – особено при оценките за преките чуждестранни инвестиции, бюджетните приходи и част от разглежданите сценарии – изискват още по-предпазлива интерпретация и по-ясно обсъждане на границите на причинно-следствените изводи. Би било полезно бъдещо развитие на изследването чрез микросимулации или по-детайлни фискални модели, които да свържат още по-пряко емпиричните заключения с конкретни параметри на данъчна реформа.

Текстът се нуждае от известна редакционна прецизност. На места се срещат повторения, смесване на българска и английска терминология, употреба на първо лице множествено число и фрагментарност, произтичаща от по-често използване на булети и изброявания. Библиографският апарат също може да бъде уеднаквен по-стриктно. Избраният начин за оформяне на текста е нетрадиционен и създава впечатлението за неговата фрагментарност при наличието на множество булети, тирета, многоточия, когато се изразяват авторски тези и се прави систематизация на определени процеси. Препоръката ми тук е това да се избегне, което ще подобри чисто визуалното възприемане на текста.

7. Заключение

Въз основа на представените материали и изложените по-горе аргументи считам, че дисертационният труд на проф. д-р Виктор Иванов Йоцов на тема „Между ефективността и справедливостта: оценка на ефектите от плоския данък в страните от Централна и Източна Европа“ представлява самостоятелно, мащабно, концептуално завършено и научно значимо изследване с ясна теоретична рамка, сериозен емпиричен обхват, съвременна методология и оригинални научни приноси. Трудът отговаря на критериите и изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България, Правилника за прилагането му и приложимите вътрешни правила за развитие на академичния състав.

Предвид на гореизложеното давам **положително становище** и предлагам на уважаемото научно жури да присъди на проф. д-р Виктор Иванов Йоцов научната степен „доктор на науките“ по професионално направление 3.8 Икономика.

22 април 2026 г.

доц. д-р Димитър Златинов